

Kvinner og politisk deltakelse i det multikulturelle

Europa

Beatrice Halsaa

Foredrag på regjeringens oppstartseminar for "Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken"

Stjørdal, 13.11.2007

Innledning

La meg starte med å sitere den svenske statsminister Olof Palme. Han sa at "politikk är att vilja." Kort og greit. Politikk handler om å ville, om å ha ambisjoner for fellesskapet. Jeg gratulerer regjeringen med prosjekt "Utstillingsvindu" fordi den tilkjennegir en klar vilje til å få flere kvinner inn i norske kommunestyre. Ressursene som er satt av til "Utstillingsvinduet" indikerer at regjeringen ikke driver med symbolpolitikk, eller spill for galleriet. Jeg tror regjeringen mener alvor når Åslaug Haga i en pressemelding slo fast at hun var "på utkikk etter virkemidler som kan sette fart i andelen aktive kvinner i lokalpolitikken. Langt flere av dem bør komme øverst på valglistene." Jeg gratulerer med den politiske viljen, og jeg ønsker at kommunene som deltar i denne satsingen lykkes.

Jeg er litt i tvil om det virker oppmuntrende i startfasen når jeg nå understreker at dere med denne satsingen inngår i en lang norsk tradisjon med offentlige tiltak for økt kvinnerepresentasjon. Den kan i hvert fall føres tilbake til kampanjen i 1967, og det er 40 år! Med ett unntak (1975) har det vært landsomfattende kampanjer i tilknytning til samtlige kommunevalg fra og med 1967. Det har med andre ord vært en organisert, bevisst innsats for å endre kommunestyrenes sammensetning i retning av mer jevn kjønnsbalanse. Det sørgelige faktum er at kvinneandelen enda ikke har kommet opp i 40

% i landsgjennomsnitt, det til tross for en nesten uavbrutt 40-årig tradisjon. Og fordelingen på andre kommunale verv – som ordførervervet – skal jeg ikke engang snakke om. 1000-kroners spørsmålet er: Hvorfor har vi ikke kjønnsbalanse når både den politiske eliten og befolkningen i en årrekke har støttet denne ambisjonen? Spørsmålet er et av vår tids paradokser, og fortjener fortsatt oppmerksomhet.

Tilbake til Palme et øyeblikk, og det ”å ville”: Hvis Haga, eller nå Meltveit Kleppa, hadde villet litt mer, kunne de imidlertid droppet hele denne satsingen på utstillingsvindu. Vi har et virkemiddel som gir rask økning i kvinneandelen. Virkemiddelet er allment kjent, det har faktisk vært kjent ganske lenge, og det gir garantert gode resultater hvis det brukes på riktig måte. Men det er kontroversielt, ikke minst i Norge.

Hvilket virkemiddel tenker jeg på? Har dere gjettest? Selvsagt: kjønnskvolterinq.

Jeg kan derfor allerede nå konkludere med at regjeringens vilje og utålmodighet – selv om den er betydelig – likevel ikke er tilstrekkelig til å foreslå det eneste kjente virkemiddelet som gir en rask og effektiv løsning. Kjønnskvolterinq ligger der riktignok som et ris bak speilet, slik det har kommet til uttrykk i flere pressemeldinger med berørte statsråder, hvis ikke kvinneandel øker betraktelig i 20011.

Dette er et også paradoks, i alle fall for meg. Her er et ønske, økt kvinneandel, – her er et virkemiddel som kan oppfylle ønsket, kvotering, – men se: regjeringen foretrekker en omvei til målet. Jeg kommer tilbake til dette seinere.

I dette innlegget er jeg er bedt om å snakke om fire tema:

- a) kvinnebevegelsens betydning før og nå for kvinners politiske deltakelse
- b) innholdet i argumentasjon og politikk i europeiske land i dag
- c) den nordiske småskrittmodellen og en alternativ snarveismodell
- d) politisk deltakelse blant kvinner med innvandrerbakgrunn

Jeg legger til at det er et hovedpoeng å formidle hvilken lang og viktig politisk tradisjon dere som deltar i prosjekt "Utstillingsvindu" inngår i!

1. Kvinnebevegelsens betydning før og nå for kvinners politiske deltakelse

Hvilken betydning har kvinnebevegelsen hatt? Om dette spørsmålet er det mange meninger, men lite forskningsbasert kunnskap. Mange innsiktsfulle mennesker, også menn, har hevdet at nettopp kvinnebevegelsen var den viktigste sosiale bevegelsen i siste halvdel av forrige århundre (Beck and Beck-Gernsheim1995;Bourdieu2000;Giddens1992;Therborn2004). Kvinnebevegelsen har fremmet omfattende og radikale krav til samfunnsendring, for eksempel reproduktive rettigheter som selvbestemt abort og adgang til prevensjon, økonomisk uavhengighet, offentlige omsorgsordninger for både mor og far, frihet fra seksualisert vold og fra vold i nære relasjoner. 1970-tallets kvinnebevegelse krevde anerkjennelse av kvinners kroppslige, kulturelle og materielle behov, økonomisk omfordeling av samfunnets ressurser og sist men ikke minst: makt i form av adgang til politiske institusjoner og muligheter til å representere også kvinners interesser. Europeiske kvinnebevegelser har i praksis bidratt til radikale endringer i hverdagslivet til folk flest ved å utfordre dominerende forståelser av hva det vil si å være en "ekte kvinne", ved å utfordre maskulinitetsformer som tar menns makt og privilegier for gitt og implisitt nedvurderer

kvinner, for ikke å snakke om kvinners seksualitet og dermed våre intime liv og relasjoner. Visjonen, den politiske viljen, har vært å sikre kvinner full status som medborgere (citizenship).

Den europeiske kvinnebevegelsens krav og gjennomslag har variert både innen og mellom land. Feminister har vært – og er - utsatt for mye latterliggjøring, men sakene er alt annet enn latterlige. Selvbestemt abort og adgang til prevensjon er for eksempel fortsatt ikke en rettighet for alle europeiske kvinner. Likelønn kan vi fortsatt se langt etter, over alt. Adgang og arbeidsvilkår i politiske institusjoner varierer kraftig, for å nevne noe av det vi vet. Det vi imidlertid mangler er systematisk kunnskap om kvinnebevegelsens krav og gjennomslag i forhold til kvinners stilling i samfunnet (samfunnsborgerskap/ medborgerskap) sett under ett. Med medborgerskap (innbyggere/borgere) mener jeg flere aspekter, som alle er viktige for prosjekt

”Utstillingsvindu”:

- rettigheter og plikter – vår formelle sivile og politiske rettigheter (Lister 2006;Siim 2006;Siim2005)
- deltakelse - hvordan vi utnytter våre formelle rettigheter i praksis
- ressurser – våre sosiale, økonomiske og kulturelle betingelser
- identiteter – vår identifikasjon med ett eller flere kulturelle, politiske og/eller religiøse fellesskap, vår selvtillit og evne til å skape kollektive identiteter gjennom mobilisering og organisering.

For å bøte på kunnskapsmangel når det gjelder kvinnebevegelsen, finansierer EU nå et stort prosjekt om kvinnebevegelsens betydning for utviklingen av medborgerskap i et multikulturelt Europa – med akronymet *FEMCIT* (se www.femcit.org). Vi startet i februar i år, så jeg kan selvsagt ikke komme med noen resultater – bortsett fra ett som jeg

gjemmer til slutten av dette innlegget. Da kommer en godbit. Men jeg skal kort orientere om prosjektet:

FEMCIT skal studere europeiske kvinners medborgerskap, med spesielt fokus på flerkulturelle aspekter, på seks områder som alle har stått sentralt i kvinnebevegelsens kamp:

politisk medborgerskap:

hvordan krav om kjønnsbalansert representasjon virker i det flerkulturelle Europe deltakelse, med særlig fokus på ulike former for kvotering og kvoteringsdebatter, og på kvinner som representanter: Hvordan forvalter kvinner sin rolle? Hvem føler de ansvar for? Har de lyst til å fremme kvinners interesser? Hvilke kvinnegrupper? Kan de det, uten å bli mistenkeliggjort som (parti)politikere?

sosialt medborgerskap:

Kvinnebevegelsenes diskusjoner, krav og gjennomslag når det gjelder barneomsorg og foreldrepermisjon.

økonomisk medborgerskap:

diskusjoner og forståelser av arbeidsbegrepet, og endringer i forholdet mellom arbeidsliv og familie

etnisk og religiøst medborgerskap:

relasjoner mellom feminisme, etnisk identitet og religion – konflikt og samarbeid mellom etniske majoritets- og minoritetskvinneorganisasjoner; religiøse fellesskap som ressurs eller barriere for kvinner.

kroppslig-seksuelt medborgerskap:

kvinnebevegelsenes kroppspolitikk – krav om selvbestemt abort også i lys av endret reproduksjonsteknologi

intimt medborgerskap:

kvinnebevegelsens krav og gjennomslag i forhold til nære relasjoner, familieformer og seksuelle relasjoner

Kvinnebevegelsen fra 1960-tallet bidro til omfattende sosiale endringer både i måten vi forstår verden og i måten vi oppfører oss gjennom en enorm mobilisering av kvinner – og en del menn - over store deler av verden. Kvinners ønsker og visjoner – kvinnepolitikken - ble formulert i mange former, ikke bare i form av saklige politiske programmer og tiltak. For eksempel vokste det fram en fargerik kvinnelitteratur, her hjemme blant annet

representert ved Gerd Brantenberg's satiriske og burleske roman *Egalias døtre* (Brantenberg1977).

Boka er en harselas med kjønnsrollene, også en språklig satire. Handlingen er lagt til samfunnet Egalsund, og der er det kvinnene som styrer - utstyrt med alle tradisjonelle og stereotype mannlige egenskaper. Mennene er hjemme og passer barn, og hvis de klager blir de fortalt at de slett ikke er undertrykt og at alle kan bli til noe hvis de bare vil.

I boka er 'man' gjort om til 'dam'; 'dam mister befruelsen' (beherskelsen); menn tilpasser seg kvinners 'fruedømme' til 'mødrelandets beste'; gutter må gå med PH (penisholder), bruke krølltang på skjegget, for å nevne noe. Brantenberg har laget en vidunderlig beskrivelse av dykkerdrakt med PH-rør. "Naturens urett" i Egalsund er at mannen mangler det privilegiet det er å føde barn, og dermed har han en helt underordnet funksjon i selve livsprosessen. *Egalias døtre* ble faktisk Norges største boksuksess internasjonalt i 70- og 80-årene, og er en påminning om humorens kraft. (Boka er kommet i stadig nye opplag, og foreligger også som lydbok).

Litt kvinnekamphistorie

Kampen for selvbestemt abort ble den saken som forente og mobiliserte kvinner på tvers av mange skillelinjer på 1970-tallet. Den minner om kvinners kamp for stemmeretten, som for Norges del startet i 1885 med Gina Krog's initiativ til etablering av *Kvinnestemmerettsforeningen* – og varte til 1913 da norske kvinner fikk full stemmerett – blant de første i verden. Kvinner. Også den gang var kampanjer og aksjoner politiske virkemidler. Mest kjent er underskriftskampanjen i forbindelse med folkeavstemningen om unionsoppløsning i 1905, der kvinners anmodning om å få delta ble avslått. *Norske Kvinners Nasjonalråd* samordnet "Kvinnenes folkeavstemning", og kunne overrekke

Stortinget nesten 300 000 stemmer. Aksjonen bidro til å snu oppfatningen om kvinners politiske rolle, og innføring av allmenn stemmerett for kvinner ved lokalvalg fra 1910, og ved stortingsvalg fra 1913.

Kampene for stemmerett og selvbestemt abort illustrerer at grunnleggende endringer gjerne tar tid og krever tålmodig, målrettet innsats – jfr. 40 år med kommunevalgkampanjer. De viser at kvinner ikke er en enhetlig gruppe – Stemmerettsforeningen sprakk, og abortkampen mobiliserte også mange kvinner til forsvar for ”det ufødte liv”. Kvinner må, på samme måte som menn, få lov til å være uenige seg imellom uten at det skal sette feminismen eller kvinnekampen som sådan i diskreditt. Politiske uenigheter gir seg organisatoriske og strategiske uttrykk, men i de tilfellene det er mulig å bygge brede allianser på tvers av partier og kvinneorganisasjoner er gjennomslaget som oftest best. Så også for dere i prosjekt ”Utstillingsvindu” og det lokale arbeidet for å få flere kvinner i kommunestyrene. La meg også, for sikkerhets skyld, presisere at kvinnebevegelsens krav og kamp har vært støttet av sympatiserende menn, for eksempel nylig avdøde Berthold Grünfeld i abortkampen.

Feminismens farge?

Kvinnebevegelse og feminisme er – for meg – to sider av samme sak. Feminisme kan brukes både om et tanke-system og om en politisk bevegelse som vil endre samfunnet for å fremme kvinners interesser. Politiske ’ismer’ eller retninger assosieres ofte med farger – svart for anarkistene, blått for konservative, grønt for miljø osv. - hvilken farge har feminismen for dere?

Rød? Med assosiasjoner til sosialistisk/radikal; rødstrøper, den danske kvinnebevegelsen hadde lånt navnet fra de amerikanske redstockings radikalfeministisk gruppe i New York som kjempet for selvbestemt abort fra 1968.

Blå? Med assosiasjoner til høyrefeministene fra 1970-tallet i Norge? Eller til *Blåstrømpe*, en betegnelse fra rundt 1750, da Elizabeth Montagu arrangerte litterære salonger i England. Begrepet ble brukt som en nedsettende betegnelse på litterære kvinner, fordi de som deltok på Montagu's salonger gikk enkelt kledd, og en av de mannlige deltakerne alltid gikk i "blue or worsted stockings instead of the usual black silk." Derfor ble klubben referert til som *Bluestocking Society*.(Jungschleger1987)

Gylden? Med assosiasjoner til Doris Lessing, nobelprisvinner i litteratur i år, og hennes bok (Lessing2003).

Selve ordet feminist ble trolig brukt først i 1880-årene. Hubertine Auclert, fransk forkjemper for stemmerett var trolig den første som offentlig omtalte seg selv som feminist. (Det gjorde hun i sitt tidsskrift *La Citoyenne* i 1882 (Offen 1992)

Kampen for å få flere kvinner inn i norske kommunestyre er en del av den organiserte kvinnekampen – som kan sies å omfatte fire bølgetopper og blant annet disse personene i "vår vestlige" del av verden (Nagel 1995;Wiestad1994).Her er noen kjente navn fra europeisk historie, knyttet til "hundreårsbølgene":

1670	1770	1870	1970
Mary Astell	Wollstonecraft	John S. Mill &	Simone de Beauvoir
Mary Montague	Olympe de Gouge	Harriet Taylor,	Betty Friedan
Ludvig Holberg	Flora Tristan	Alexandra Kollontaj	Eva Kolstad
		Camilla Collet,	Berit Ås
		Aasta Hansteen	Torild Skard
		Gina Krogh	Unni Rustad
		Katti Anker Møller	Fahkra Salimi

Mellom bølgetoppene har det vært bølgedaler med mindre mobilisering og synlighet, og perioder med tilbakeslag som i 1930-åra og under andre verdenskrig. Det er ingen automatikk i hundreårsbølgene, det er bare en enkel metafor og et pedagogisk hjelpemiddel. Ingen grunn til å vente i sytti år på ny mobilisering.

Kvinnebevegelsen er mangfoldig og sammensatt av ulike ideer, hentet fra ulike faser i vår historie. Det er rimelig å regne med hvertfall disse:

- teorier om universelle menneskerettigheter, med utgangspunkt i borgernes kamp i det 17de og 18de århundre mot eneveldet for liberale sivile, politiske og økonomiske rettigheter
- sosialistisk teori, kritikken fra utopiske sosialister og marxister fra 1800-tallet mot liberal politisk teori, og deres kamp for arbeiderklassens krav om økonomisk og sosial rettferdighet
- teorier om seksualitet, samfunn og politikk fra slutten av 1800-tallet med vekt på seksualitetens betydning både for den enkelte og for samfunnet.
- teorier om borgerrettigheter for svarte, med utgangspunkt i kritikken fra borgerrettighetsbevegelsen i USA fra 1960-tallet

Kvinnebevegelsen og komplekse styringsnivåer

Så lenge det har vært kvinnebevegelser har de også samarbeidet internasjonalt for å påvirke mellomstatlig politikk. De har brukt dette som brekkstang for nasjonale og lokale reformer, noe også norske feminister har trukket veksler på (Lervik 1992;Linder 2001;Lønnå1996;Rupp 1994): Jeg tar med et lite riss av denne internasjonale historien fordi den er viktig for å forstå dagens situasjon. La meg først gi noen eksempler på internasjonalt samarbeid mellom kvinneorganisasjoner som også norske feminister kunne trekke veksler på fra den organiserte kvinnebevegelsens første fase

Kvinnebevegelsen etablerte *Liason Committee of Women's International Organisations* etter første verdenskrig, og denne ble brukt for å fremme kvinners rettigheter i *Nasjonenes Forbund*. Det var bare 14 kvinner blant de 521 menn som deltok på den første FN-forsamlingen i San Fransisco i 1945, der *FN-charteret* ble utformet og vedtatt, deriblant barnepsykologen og feministen Aase Gruda Skard. De var få, men kvinnene gjorde faktisk en forskjell med sin feministiske lobbyvirksomhet. For det første fikk de tilslutning til opprettelsen av FNs Kvinnekomité, og for det andre påvirket de FN-charterets slik at det ikke bare handlet om menns rettigheter, men om "menns og kvinners like rettigheter". (Linder 2001). Her er et lite utvalg av milepæler i det mellomstatlige arbeidet for å fremme kvinners rettigheter:

- 1945: Menneskerettighetserklæringen – endelig også for kvinner
- 1946: Etableringen av *FNs Commission on the Status of Women*
- 1951: *International Labour Organisation's* rekommendasjon om likelønn
- 1952: *Konvensjon om kvinners politiske rettigheter* (i 1940 hadde bare 30 land innvilget kvinner fulle politiske rettigheter)
- 1962/65: *Konvensjon (1962) om samtykke til ekteskap, minstealder for ekteskap og registrering av ekteskap.*
- 1967: *Erklæring om avskaffelse av diskriminering av kvinner* (arbeidet startet i 1963)
- 1975: FNs Internasjonale kvinneår for likestilling, fred og utvikling – ble til et Kvinnetiår 1975-1985 med globale kvinnekongresser i 1975, 1980, 1985, og dertil hørende nasjonalt forpliktende strategier)
- 1979: *Konvensjon om avskaffelse av diskriminering av kvinner CEDAW* (arbeidet startet i 1973, vedtak i 1979, ratifisering og ikrafttreden i 1981)
- 1995: Beijing Platform for Action
- 2006 (?): *Det Europeiske Charter for likestilling mellom kvinner og menn i lokalsamfunnet*

Det offisielle arbeidet i Norge for å bedre kvinners rettigheter følger de internasjonale forpliktelsene og strømmingene. Her er noen få årstall:

- 1953 *The Status of Women in Norway*, initiativ fra *Norske Kvinneorganisasjoners Samarbeidsnemnd* (1945-1950), – den første offentlige utredningen
- 1964 Trygve Bratteli tar opp kvinners situasjon i Trontalen – for første gang i Norge.

- FN har anbefalt medlemslandene å nedsette bredt sammensatte kommisjoner for å utarbeide planer for å bedre kvinnes stilling. Stortinget utsatte saken tross påtrykk fra kvinneorganisasjonene, fordi det ville ha en utredning om kvinnes stilling først.
- 1965 *Kvinnens plass er – hvor?* (Det Norske Arbeiderpartis komité til å utrede spørsmålet om kvinnes stilling i samfunnet 1965), Arbeiderpartiets utredning om kvinners situasjon
- 1967 Den første brede, tverrpolitiske valgkampanjen i Norge for å få flere kvinner inn i kommunestyrene – støttet av to statsministere og drevet av profesjonelle PR-folk
- 1969 Utredningen "Kvinner i yrke, hjem og samfunn" fra Familie- og forbrukerdepartementet (Selid 1968)
- 1972 Likelønnsrådet (1959) gjøres om til Likestillingsrådet
- 1975 Kommunale kvinneårsutvalg
- 1977 Kommunale likestillingsutvalg¹
- 1978 Likestillingslov, Ombud og Klagenemnd
- 1981 Regjeringens første handlingsplan for likestilling (Forbruker- og administrasjonsdepartementet 1981)

Valgkampanjer i Norge

Men nå, tilbake til kvinnerepresentasjon i kommunepolitikken. Den første kampanjen

initiert av ble som nevnt arrangert i 1967,² og den var så vellykket at

kvinneorganisasjonene fortsatte lignende kampanjer. Seinere ble valgkampanjene

gjennomført i samarbeid mellom kvinneorganisasjonene og

Likestillingsrådet/Senteret/Ombudet. Nettopp samarbeidet mellom kvinneorganisasjoner,

partier og myndigheter er sentralt fordi det ga legitimitet og resurser. Så vidt jeg vet er

dette et særnorsk fenomen.

Kampanjene må forstås i lys av vårt politiske system og dets spesielle lokalpolitiske

utforming – med en valgordning som er så komplisert at de færreste har forstått den. Som

dere vet gir kommunevalgloven velgerne betydelige muligheter til å påvirke

¹ 1977 var det 120 likestillingsutvalg, i 1982 var det 270 og i 1991 hadde ca. 260 av 448 kommuner likestillingsutvalg, mens drøye 90 kommuner hadde forankret likestillingsarbeidet til andre utvalg.

² Det var formannen in Oslo kvinnesaksforening som tok initiativ til denne første kampanjen, som ble støttet av statsminister Per Borten (Senterpartiet) og nylig avgåtte statsminister Einar Gerhardsen (Arbeiderpartiet). Norsk Kvinnesaksforening kunne ikke godkjenne kampanjen fordi et "knappt flertall med Eva Kolstad i spissen (mente at) at "likestilling" betød at man ikke kunne gjøre spesielle framstøt for å velge kvinner. Mindretallet ville gjerne sagt ja. Men andre, med Norske Kvinners Nasjonalråd i spissen, tente på ideen". (Wiig 1984)

personsammensettingen av kommunestyret. Dette har skapt grobunn for velgeraksjoner av ymse slag i norsk historie for å sikre representasjon fra en bestemt grend, for en bestemt lokal sak, for en bestemt person som var ønsket inn eller ut osv.

Den aller første kampanjen for å få flere kvinner inn i norske kommunestyrer skjedde ikke i Trondheim, Oslo og Bærum i 1971, ei heller i Modum i 1967, noe mange i dag later til å tro. Det skjedde faktisk allerede i 1925, i form av et aldri så lite ”kupp”, nøye planlagt og gjennomført – ikke av kvinner som på 1970-tallet, men av en mann. Det skjedde i den lille øykommunen Utsira da en ung og nylig hjemkommet radiotelegrafist i all hemmelighet fikk overtalt noen venner til å være med på et pek. Radiotelegrafisten fikk dem med på å rette valglisterne systematisk og til fordel for kvinnene i kommunen (Means1973). Hensikten var ikke å fremme kvinners rettigheter, men rett og slett å drive gjøn med "øvrigheta". Det kunne lykkes, da som nå, på grunn av kommunevalgordningen³: Velgerne har rett til å rette på partienes lister over nominerte kandidater ved henholdsvis å stryke ut navn eller gi oppsatte navn en tilleggsstemme, såkalt kumulering.

Valgresultatet i Utsira i 1925 ble oppsiktsvekkende og fullstendig uhørt: 11 kvinner og 1 mann ble valgt, og det i et valg der det totalt ikke ble valgt flere enn 34 kvinner til herredskommunene (og 159 kvinner i landet under ett). Det ble kvinnelig ordfører, og hun var ingen ringere enn hustruen til den avtroppende ordfører! Kommunens politiske elite var rystet, og lensmannen nektet først å godkjenne valget. Han måtte imidlertid

bøye seg for departementet, for radiotelegrafistene hadde instruert sine venner godt:

Listene var rettet på lovlig vis, og kunne ikke forkastes.

Den upolitiske Utsira-aksjonen fikk ikke varige virkninger for kvinneandelen i politikken. Ved neste valg fire år seinere ble den politiske orden gjenopprettet, og det skulle gå mange år før neste organiserte aksjon til fordel for kvinner.⁴

Likevel kan viktig lærdom trekkes fra Utsira-kuppet (som for øvrig er dramatisert – i forbindelse med jubileum for kommunalt selvstyre, og finnes på en severdig video):

Valgordningen ved kommunevalg praktiseres slik at velgerne potensielt har stor innflytelse på kommunestyrets personsammensetting, og slik er det fortsatt i Norge. Selv om det er partiene som nominerer kandidater så demonstrerte valget i 1925 i klartekst at et lite antall velgere kan forårsake store avvik fra partienes personprioritering. Dette forutsetter imidlertid at partiene lar være å bruke den styringsmuligheten de har til å bestemme mesteparten av personvalget i praksis. Det kan partiene gjøre dersom de er strategiske når de setter opp nominasjonslistene. Det vil si at partiene kumulerer sine prioriterte kandidater, altså at de fører opp navnene på de prioriterte personene to ganger, slik at vedkommende person får to personstemmer hver gang en velger bruker partiets

³ Nå ble valgloven endret fra 2002 slik at det nå ikke lenger er mulig å stryke kandidater på listene. Men velgerne kan gi en kandidat en personstemme ved å sette kryss ved en kandidats navn på listen, og velgerne kan også å føre opp navn fra andre lister.

⁴Jeg vet imidlertid ikke om det utelukkende var partiene som sørget for å gjenopprette "normaltilstanden" gjennom å sikre sine kandidater ved strategisk forhåndskumulering; eller om partiene nominerte som vanlig samtidig som det ikke var noen velgeraksjon ved valget i 1927

liste, samtidig som partiene ikke kumulerer flere personer enn det antall de regner med å få valgt inn.⁵

Hellevik og Bjørklund skilter mellom tre faser i den historiske utviklingen av kvinnerepresentasjonen lokalt (Bjørklund and Hellevik 1987; Hellevik and Bjørklund 1994), og jeg tilføyer en fjerde fase:

1901-1937:

Kvinner er nesten helt fraværende, andelen varierer mellom 0,8 og 2,5 prosent

1937-1963:

Perioden er preget av en moderat vekst i kvinneandelen, fra 3,4 prosent til 6,3

1967-1995:

Kvinneandelen er i eksplosiv vekst, og øker fra 9,5 til 32,7 prosent

1995 – 2007

Veksten i kvinneandel stopper nesten opp, den øker fra 32,7 prosent til 37

Vi ser at perioden med kraftige vekst i kvinnerepresentasjon starter samtidig med valgkampanjene: Disse kampanjene begynte nettopp på slutten av 1960-tallet, i "det eksplosive tiåret",⁶ nærmere bestemt foran kommunevalget i 1967. Som tidligere nevnt har det vært en organisert, bevisst og landsomfattende innsats for å endre kommunestyrenes sammensetning i retning av mer jevn kjønnsbalanse. De har vært tverrpolitiske og rettet seg både mot *partienes nominasjonsprosesser* og mot *velgernes valg*. I tillegg til de offisielle kampanjene har det også vært lokalt organiserte velgeraksjoner, hvorav de mest kjente trolig aksjonene ved valget i Modum i 1967, og i Bærum, Oslo og Trondheim i 1971 (Skard 1979). Disse aksjonene bidro til å *politisere* spørsmålet om kvinnerepresentasjon, hvilket jeg tror var en fordel.

⁵Partiene kan kontrollere personsammensettingen et stykke på vei hvis de benytter seg av retten til å kumulere kandidater (Hellevik og Skard 1985, Bjørklund og Hellevik 1994). Dersom partiene ikke kumulerer fler kandidater enn de regner med å få valgt inn, er velgernes påvirkningsmuligheter i praksis opphevet. Hvis partiene kumulerer færre kandidater enn de får valgt, har velgerne mulighet til å påvirke personvalget på det antall kandidater som ikke er kumulert. Kumulerer partiene flere enn de regner med å få valgt vil derimot velgerne kunne påvirke hvem av de kumulerte som blir valgt.

⁶ Haukaa og Holter har kalt 50-årene for "oppladningens tiår, 60-tallet for "det eksplosive tiåret" og 70-årene for "kvinnepolitikkens tiår" (Holter og Haukaa 1981)

Hovedresultatene ser slik ut:

År	% kv.	År	% kv.	År	% kv
1967	09,5	1983	23,8	1999	34,3
1971	14,8	1987	31,2	2003	35,8
1975	15,4	1991	28,5 ⁷	2007	37,4
1979	22,8	1995	32,7		

Valgkampanjene har bidratt til økt kunnskap om kommunevalgordningen. Det har vært stilt spørsmål ved partienes og velgernes kunnskaper om den norske valgordningen, og forskere har studert partienes nominasjonsprosesser, samt hvor ofte, hvem og hvorfor velgerne retter partienes lister. Vi vet derfor en hel del om effekten av partienes og velgernes adferd på det endelige valget. Partiene har vist klar endringsvilje, og det er dem vi særlig "kan takke" for økningen i kvinnerepresentasjonen, ikke velgerne.

Velgerne ønsker ikke nødvendigvis å stryke kvinner, men effekten av velgernes rettinger har gått ut over kvinner, i valg etter valg (Skard 1979; Hellevik og Skard 1985; Hellevik og Bjørklund 1987,1991, 1994; Bjørklund 1997). (Jeg er personlig kritisk til å svekke partienes mulighet til å påvirke kommunestyrets personsammensetning til fordel for velgerne, også fordi jeg tror partiinnflytelsen er viktig for å opprettholde motivasjon og interesse for partipolitisk virksomhet lokalt.)

Det kvinneinitierte valgkampanjene er nesten helt usynlige i forskning om kvinners politiske deltakelse, for eksempel når den gradvise økningen i kvinnerepresentasjon blir

⁷ Etter valget i 1991 ba Likestillingsrådet Kommunal og arbeidsdepartementet om å endre valgloven for å sikre kvinners representasjon. 3 alternativer ble foreslått: 1) gjøre personvalget obligatorisk, dvs. at alle må rette listene; 2) reform som krever et visst antall stemmer før listeoppsett endres; 3) at det fastsettes kvoter for kvinner og menn. I skrivende stund, oktober 1997, har KAD ikke kommet med noe forslag

omtalt som "en irreversibel prosess" (Hellevik og Bjørklund 1994).⁸

Samfunnsforskningens betydning for folkeopplysning om kommunevalgordningen er for eksempel framhevet uten at kampanjenes kontinuerlige vekt på informasjon og velgerskolering blir nevnt (Bjørklund 1997). Det hadde vært interessant med grundige vurderinger av effekten av de offisielle valgkampanjene med hensyn til å påvirke partiene og velgerne. Det er viktig å synliggjøre kampanjene og det bevisste, systematiske arbeidet som kvinneorganisasjonene har lagt ned i forhold til kvinnerepresentasjon.

2. Argumentasjon i europeiske land i dag

a. Argumenter: demokrati, ressurser og interesser

Dette er de vanligste og viktigste argumentene som har vært og blir benyttet – i Norge og ellers, til fordel for økt kvinnerepresentasjon. Men tyngden i de enkelte argumentene varierer mellom land og over tid.

Demokrati-argument:

- Rettferdighet – det er rett og rimelig at kvinner blir representert, fordi de er mennesker, i likhet med menn
- Legitimitet – det gir større legitimitet til offentlige beslutninger dersom beslutningstagerne speiler befolkningen = statistisk/deskriptiv representasjon

Ressursargument

- Kvinner kan tilføre andre ressurser eller kompetanser (*forskjellsargument*), "sikre større bredde i visjoner og synspunkter", jfr. Åslaug Haga 9.11. 2006). Dette argumentet har stått sentralt i norsk debatt om inkludering av kvinner.
- Det handler dels om å utnytte kvinners ressurser bedre, og om å få en større gruppe å velge de beste fra. Nytteargumentet er kritisert fordi det gjør kvinner til et middel, og fordi det undergraver demokratiargumentet (Skjeie and Teigen 2003)

Interesseargumentet

- Kvinner har andre interesser enn menn (*forskjellsargument*)
- Kvinner og menn har til dels motstridende interesser
- Dette argumentet veide mye tyngre i Norge på 1970- og 80-tallet enn i dag.
- Argumentet, i følge Dahlerup (Dahlerup 2006): 305) at kvinner vil velges for å

⁸Dette er i overensstemmelse med Stein Rokkans etterslepshypotese, også brukt av Nina Raaum: det tar tid før nye grupper som får politiske rettigheter blir mobilisert og tar rettighetene i bruk (Raaum 1995)

fremme en ny og annerledes agenda er et mer legitimt argument i nye demokratier og i utviklingsland generelt enn i høyt industrialiserte land (Norden og Vesten)

b. Argumenter: forpliktende internasjonale traktater og normer

Dette argumentet er nytt sammenlignet med 1960- og 1970-tallet, og henger sammen med etablering og styrking av det internasjonale arbeidet for å fremme kvinners rettigheter. Jeg vil spesielt trekke fram Kvinnekonvensjonen *CEDAW*, FNs kvinnekommisjon og de internasjonale handlingsplanene som har vært laget siden den første kvinnekonferansen i Mexico i 1975, og som gradvis har skjerpet krav til mål, virkemidler, gjennomføring og kontroll.

Drude Dahlerup hevder i sin antologi om kjønnskvolter at 1995 var et veiskille når det gjelder arbeidet med kvinners politiske deltakelse. Det var et veiskille fordi tankegangen og talemåten slik de ble nedfelt i FN-konferansen i Beijing og dens *Platform for Action* hadde endret karakter. Diskursen, som det heter blant samfunnsforskere i dag, var endret. På norsk ville vi kanskje si at nå ble bjellene satt på hesten, og det ble snakket utslørt om **eksklusjon** av kvinner fra politiske institusjoner, om ulike maktrelasjoner mellom kvinner og menn, og om diskriminerende holdninger og praksiser. Målformuleringene ble skjerpet: det het ikke lenger at statene skulle arbeide for ”flere kvinner i politikken”. Nå var kravet ”**lik deltakelse**”; lik fordeling av makt – jfr. det franske *parité* - og kjønnsbalanse (men også kritisk masse ble brukt⁹) Se Art. 181-95. **Virkemidlene** ble tydeliggjort i form av positiv særbehandling: Myndighetene ble bedt om å iverksette ”specific targets and implementing measures” – selv om ordet kjønnskvolter ikke ble

⁹ Kritisk masse, dvs. 30 % kvinner, ble anbefalt av FN i 1990

brukt. Partiene ble anmodet om å granske sine partistrukturer og prosedyrer for å fjerne alle barrierer som direkte eller indirekte diskriminerer kvinners deltakelse (Art. 191 a).

I sum innebar dette en klarere ansvars plassering hos myndighetene og i maktstrukturene, en institusjonell analyse mer enn oppfordringer til enkeltpersoner. Dette er fulgt opp i form av offisiell mainstreamingspolitikk (politikk for kjønnsstilpasning) både i Norge og EU EU – *Amsterdam Treaty* 1997.

Forskjeller mellom dagens tenking og 1970-tallets tenkning om kvinner og politikk kan kanskje illustreres ved hjelp av noen utdrag fra boka *Kvinnens lille røde* fra 1971 (Ås, Håland, Helsing, Johansen, Henriksen, Stensland, og Refsum 1971). I boka er det en gruppe feminister som kombinerer humor og alvor for å øke kvinneandelen i politikken.

Måten de formulerte seg på illustrere klart og tydelig at fokuset var på dem selv, på betydningen av kvinners engasjement: De skrev

ERKJENNELSE

Hvis ikke *vi* ser at vår sak er viktig, hvem skal da se det for oss?

Hvis ikke *vi* vil kjempe vår kamp, hvem skal da kjempe den for oss?

Hvis ikke *vi* prioriterer kvinner og deres problemer, hvem skal da gjøre det for oss?

Hvis ikke *vi* respekterer hverandre, hvem skal da respektere oss?

Hvis ikke *vi* skal gi hverandre selvbevissthet, hvem skal da gjøre det?

HVIS IKKE NÅ - NÅR DA?

Forfatterne gikk også svært konkret og praktisk til verks for å vise hvordan problemer for kvinner som ønsket å engasjere seg kunne håndteres. De formulerte blant annet

5 STRATEGIER FOR Å KOMME SEG PÅ POLITISKE MØTER eller: "framgangsmåter for å komme seg hjemmefra" og HVORDAN LÆRE FAMILIEN Å SPISE AFTENS ALENE - eller ... å overleve mens du er på møte noen timer

Disse problemene er ikke lenger presserende barrierer for kvinners politiske deltakelse.

Fra ett til flere diskrimineringsgrunnlag og fra kvinne til kjønn

To andre skifter i den europeiske og internasjonale debatten om kvinners medborgerskap har også betydning for tiltak for å øke kvinners politiske deltakelse: fokus på bredere anti-diskrimineringsvern enn det som utelukkende handler om kvinner, og fokus ikke bare på diskriminering av kvinner men på menn og kjønn.

Både i EU og i Norge er det klare bevegelser fra politikk som primært å fokusere kjønn til politikk som berører flere ulikheter (Verloo 2006). Fra arbeid mot diskriminering på grunnlag av kjønn, til antidiskrimineringsarbeid i forhold til etniske grupper, seksuelle minoriteter osv. (Det er dette som kommer til uttrykk for eksempel i betegnelsen **Mangfoldsåret.**) Etableringen av ett felles diskrimineringsombud i Norge er uttrykk for disse nye internasjonale tendensene. Det er et empirisk spørsmål om dette vil gå ut over trøkket på kvinners rettigheter, men det er betydelig skepsis blant forskere både når det gjelder kjønnstilpasning (mainstreaming) og felles håndhevingsapparater for mange typer diskrimineringsarbeid (Verloo 2006).

Samtidig har det skjedd en viss forskyving internasjonalt fra kvinnepolitiske mål og tiltak til kjønnspolitiske. I *Beijing Platform for Action* 1995 heter det for eksempel at ”hovedoppgaven for nasjonale maskinerier er å støtte ”government-wide mainstreaming of a gender-equality policy perspective”

3. Politiske tiltak og strategier for økt kvinnerepresentasjon

Myndighetenes svar på kvinnebevegelsens krav har blant annet vært å etablere kvinne- og/eller likestillingspolitiske institusjoner. Norge, i likhet med Norden, var tidlig ute –

faktisk i forkant av de fleste andre land med å institusjonalisere tiltak. Vi har da også gang på gang ligget helt i toppen av FNs likestillingsliste, og norske regjeringer har skrytt uhemmet av vår fortreffelighet. Norges topp-plassering gjenspeiler til dels hvilke mål eller kriterier som brukes i FN for å måle likestilling, men først og fremst hvor mye som mangler på verdensbasis før kvinner har medborgerskap på linje med menn.

Kvinnelige politikere har et effektivt virkemiddel for å fremme en alternativ politisk agenda dersom de er i stand til å forme tverrpolitiske allianser. Det ser også ut til at det er en allmenn regel at for å fremme en kvinnevennlig politisk agenda er det nødvendig med

- en aktiv og kritisk kvinnebevegelse utenfor de politiske institusjonene
- kvinnelige politikere som har en feministisk dagsorden
- en sterk kvinne- likestillingspolitisk enhet/apparat
- en bred og kritisk offentlig debatt

Men til tross for et systematisk og målrette arbeid siden 1970-tallet er det fortsatt mye som mangler.

Hva kan gjøres av hvem for å øke kvinners politiske deltakelse? Drude Dahlerup (2006) har laget følgende inndeling:

Tiltak	Partiene	Staten
”Harde tiltak” (jur. bindende) kvotering	vedtekter m tallfesting kvotering	lovgivning (grunnlov, vanlig lov likestillingslov, valglov osv.) kvotering
”Bløte tiltak” (retn.linjer, handlplaner, anbefalinger)	oppfordre, skolere	kampanjer, penger

Dahlerup viser at forskjellige land og regioner har nokså forskjellige tiltak (Dahlerup 2006:294).

Mandat fra	kandidatkvotering	reserverte plasser
Legale kvoter (grunnlov/lov)	Latin-Amerika Balkan	Arabisk region Sør-Asia Afrika
Frivillig partikvotering	”Vesten” Norden Afrika Balkan	

Vi ser at Norden skiller seg fra mange andre regioner ved ikke å ha vedtatt kvotering i i lovs form i tilknytning til politiske valg. Men vi vet at mange partier i Norden innførte frivillige kvoteringsordninger svært tidlig. (Venstre og Sosialistisk Folkeparti innførte det allerede i 1975. Arbeiderpartiet i 1983, se også Dahlerup 2006:71).¹⁰

4. Nordisk småskrittsmodell og en alternativ snarveismodell

I et bredt anlagt forskningsprosjekt har Drude Dahlerup med flere studert kjønnskvotering i parlamentsvalg: hvor mange land har innført kvotering; hvilke argumenter har vært benyttet? Hva slags former forkvotering er i bruk – og hvilke virkninger har kvotering?

Boka viser blant annet hvordan kvoteringsdebatter og kvoteringsordninger farges og formes av bredere politiske oppfatninger i samfunnet som de inngår i. Kjønnskvotering i politikk er nemlig ikke et entydig begrep, men forstås og praktiseres forskjellig, og

¹⁰ Lovhjemlet kvotering har hatt større gjennomslag i forbindelse med ansettelser og utnevning til råd og utvalg, og til aksjeselskap i Norge.

forskjellene henger sammen med hvordan medborgerskap forstås. Jeg tror dette er relevant også for prosjekt ”Utstillingsvindu”: Diskusjonene og mulighetsrommet i den enkelte kommune for tiltak for å øke kvinneandelen farges av lokale normer og tradisjoner. Derfor skal jeg kort gjengi resonnementet fra Dahlerups bok. Vestlige land som vi kanskje oppfatter som ganske like sammenlignet med resten av verden, viser seg å ha ganske ulike modeller for citizenship. Forskerne skiller mellom tre nasjonale modeller, og de skiller lag når det gjelder oppfatninger av likhet, kjønn og representasjon – tre sentrale begreper i enhver diskusjon om tiltak for å øke kvinners representasjon. Jeg presenterer modellene fordi de kanskje kan kaste lys over forskjeller også på lokalt nivå, mellom norske kommuner:

3 modeller for medborgerskap

Liberal

Fokuserer likhet. Likhet som like muligheter.

Forstår representasjon som substansiell, dvs. en person handler på vegne av en annen i dennes interesser

Forstår kjønn som noe individuelt

Republikansk

Fokuserer representasjon. Representasjon som deskriptiv/statistisk: folkevalgte forsamlinger skal gjenspeile befolkningen mhp alder, inntekt, kjønn etc., de representerer i kraft av å gjenspeile andres sosiale kjennetegn.

Anerkjenner bare den universelle samfunnsborgeren, hevet over konkrete identiteter som kjønn

Corporate/Consociational (sosialdemokratisk, min tilføyelse)

Fokuserer kjønn. Betrakter kvinner som en enhetlig gruppe/kategori, og er ofte opptatt av krav som fremmes av kvinner eller minoriteter

Likhet er helst likhet i resultater

Representasjon forstås som deskriptiv/statistisk

Kjønnskvolter er mest ”forenelig” med en sosialdemokratisk modell, og minst med en liberal modell. De store regionale variasjonene i kvoteringsordninger på verdensbasis kan

delvis forklares med utgangspunkt nettopp i ulike forståelser av hva medborgerskap betyr, fordi medborgerskapsforståelser legger føringer på diskurser om kvotering (Dahlerup 2007:294)

Snarvei eller skritt for skritt til kjønnsbalansert representasjon?

Dahlerup & co kaller den nordiske veien til økt kvinnerepresentasjon for den ”skrittvis” veien, ett skritt av gangen, sakte med sikkert mot økt representasjon. Denne har gitt Norden ry som ”verdensmestere” i likestilling helt til det siste. Men så har plutselig land utenfor Europa, som Costa Rica og Rwanda plutselig og helt overraskende begynt å konkurrere om førsteplassen.

Hva har skjedd? Hvordan har de fått det til? Jo, ved hjelp av en ”snarvei”, dvs. kjønnskvolter. Ett eksempel til: Macedonia: 3% kvinner i parlamentet i 1994, 6,6 % 1998 – i 2002 kjønnskvolter 18 % kvinner ble valg.

Dermed kan vi slå fast at det fins ganske ulike diskurser om kvinnerepresentasjon i politikken:

Skrittvis (incremental):

Problemforståelsen som ligger til grunn for ”ett skritt av gangen”-modellen er denne:

Kvinner mangler tilstrekkelig med ressurser til å kunne delta politisk på linje med menn.

De vil få ressurser gradvis med samfunnsutviklingen, slik at lik representasjon gradvis vil øke. Det er bred enighet om likestilling som mål, uenigheten dreier seg om virkemidlene. Likestilling er og bør være et felles prosjekt for kvinner og menn, derfor er det viktig å ha virkemidler som ikke skaper eller skjerper kjønnskonflikter.

Manglende kvinnerepresentasjon forklares i noen grad med at det fortsatt eksisterer visse barrierer også i Norden, og dessuten at kvinner selv velger bort politikken (forskjellsargument).

Når den nordiske skrittvisе modellen har gitt sterk framgang for kvinner i politikken, skyldes det også at partier som er mot kvotering som virkemiddel har jobbet systematisk med andre virkemidler for å øke kvinneandelen (gjelder ikke FrP). Kvinner har imidlertid enda ikke oppnådd en gjennomsnittlig andel på 40 %. Antakelsen om at en skrittvis politikk sakte men sikkert vil gi lik representasjon holder kanskje ikke?

Sjumilsstøvler – snarveismodellen (fast track):

Snarveismodellen til likestilling bygger på en annen problemforståelse enn den skrittvisе:

Det legges stor vekt på resultatlikhet og ikke bare på kvinners like muligheter til å delta.

Lav kvinnerepresentasjon forstås som uttrykk for eksklusjon og diskriminering av kvinner. Kjønnssbalanse kommer ikke av seg selv, men fordrer aktive tiltak. Virkemidlene bygger på ”første generasjons likestillingspolitikk”, dvs. antidiskrimineringstiltak, og tilføyer positiv særbehandling/affirmative action (for eksempel kvotering) for å bekjempe strukturell diskriminering.

”Snarveismodellen” til lik representasjon ved hjelp av kjønnskvotering benyttes nå av flere land som har hatt svært lav kvinnerepresentasjon, og som dermed har gjort et sprang (Dahlerup 2006):

Rwanda: 2003 48,8 % kvinner – verdensrekord

Costa Rica: fra 19 til 35,5 %

Sør-Afrika: kvinner oppnådde 30 % i det første demokratiske valget

Men kvoteringsregler kan utformes på forskjellige måter, og de er ingen garanti for kjønnsbalansert representasjon. Ulike valgsystem og valgordninger gjør at kvoteringsordninger må skreddersys for hvert enkelt land/valg, og følges opp av skikkelige systemer for iverksetting og kontroll.

4. politisk deltakelse blant kvinner med innvandrerbakgrunn

Eksempel: Regjeringen Stoltenberg 2005

La meg starte med et eksempel: Da regjeringen Stoltenberg ble utnevnt i oktober 2005 besto den av 11 menn og 8 kvinner. Ikke så verst, men heller ikke helt bra i forhold til Arbeiderpartiets vedtak samme vår om kjønnsbalanse (50-50 %) i alle politiske komiteer osv.

Da statssekretærer og politiske rådgivere for regjeringen ble plukket ut, ca. 80 personer, viste det seg imidlertid at kjønnsbalansen ble dårligere, særlig blant Ap. Avisene kritiserte statsministeren for løftebrudd, og viste at hadde det ikke vært for de andre partiene i koalisjonen hadde kvinneandelen vært under en tredjedel. Statsministerens unnskyldning var at regjeringen og den politiske staben til sammen hadde en ganske god kjønnsbalanse. (Hva er balanse, egentlig??)

Først etter at kjønnsdebatten var over ble spørsmålet om etniske minoriteter tatt opp. Det viste seg at denne gruppa var totalt og fullstendig ute av bildet. Regjeringen Stoltenberg hadde dannet en helhvit regjering. Blant den historisk store politiske staben var det ikke en eneste person med minoritetsbakgrunn. Det ble store avisoverskrifter, og enkelte statsråder innrømmet umiddelbart sin brøde og lovet å bidra til å endre situasjonen. Og etter en stund ble det unevnt en ny politisk sekretær med minoritetsbakgrunn – og i tillegg av hunkjønn - Krishna Chudasama til Likestillings- og forbrukerdepartementet. Hun forlot regjeringen etter et års tid, og først nylig fikk en norsk regjering sin første statsråd med minoritetsbakgrunn, Ramin Osmundsen.

Lærdommer fra denne historien kan være

- a) at likestillingsregler ikke praktiseres fullt ut, men samtidig er det utelukket at en norsk regjering og stab i dag kunne bestå utelukkende av menn.
- b) Inkludering av etniske minoriteters er på ingen måte en selvfølge” på samme måte som inkludering av kvinner. Kravet om representasjon fra minoritetsgrupper er legitimt, men praksisen er radikalt forskjellig fra retorikken.
- c) Feministiske partinettverk som overvåket utnevningsprosessen krevde eller foreslo trolig ikke kvinner men minoritetsbakgrunn, vi har hvert fall ikke hørt om noe slikt
- d) Etniske minoritetsgrupper har ikke vært i stand til å fremme sine krav med tilstrekkelig tyngde til å få gjennomslag.

Eksempelen viser at strukturell rasisme og anerkjennelse av etniske minoriteter ikke blir tematisert i den offentlige diskursen. Sammenlignet med kjønsspørsmål, som har fått en mer selvsagt status, er det fortsatt fullt mulig å ”glemme” etniske minoriteter”, selv i Norge som vi gjerne omtaler som spesielt egalitært.

Kvinner med minoritetsbakgrunn i norske kommunestyrer:

I følge Statistisk Sentralbyrå ble det i 2003 valgt 11 138 folkevalgte. Av disse hadde 92 ikke-vestlig bakgrunn, og 33 av dem var kvinner. Tallene for 2007 foreligger enda ikke, men det dreier seg uansett om en svært liten andel av de folkevalgte. Folkevalgte kvinner med ikke-vestlig bakgrunn er en gruppe vi vet lite om. I det tidligere omtalte FEMCIT-prosjektet skal forskere studere forholdet mellom kjønn- og etnisk representasjon i noen utvalgte europeiske land, blant annet **Macedonia** (med kjønnskvalifisering fra 2002 etter krav fra kvinneorganisasjoner), **Polen** (med egne bestemmelser for å sikre etniske minoriteter, men ikke kjønnskvalifisering) og **Sverige** (med kjønnskvalifisering i noen partier – men ingen ordninger for minoritetsrepresentanter).

For dere i prosjekt ”Utstillingsvindu” er det viktig å støtte og styrke organisering av og blant kvinner med minoritetsbakgrunn. Kanskje dere bør vurdere nivået på støtten og

reglene for støtte til organisasjonsarbeid?. I det europeiske FEMCIT-prosjektet har vi laget en rapport om ”Minoritets- og majoritetskvinneorganisasjoner i Norge” som er en helt oppdatert oversikt over lokale og nasjonale kvinneorganisasjoner. Rapporten blir tilgjengelig fra www.femcit.org. Den viser blant annet mangfoldet og betydningen av offentlige støtteordninger.

Dere bør være oppmerksomme på at kvinner med innvandrerbakgrunn kan ha en fortid som politisk aktive i sine opprinnelsesland, og kan delta aktivt i transnasjonale fellesskap – og være en ressurs for norsk politikk.

Det vil sannsynligvis ta tid å inkludere minoritetskvinner i norsk politikk, og det er liten grunn til å tro at det vil ”gå av seg selv”. Kvotering er et effektivt virkemiddel her også, i partiene og/eller via lovverket. Erfaringer fra kvinnekampanjene kan brukes – men:

Jeg tror det er avgjørende at den norske majoritetsbefolkningen erkjenner at også Norge er preget av strukturell rasisme. Det tror jeg blir en tung og vanskelig prosess. Men jeg tror ikke vi vil kunne komme utenom at vi som er etnisk norske må arbeide med våre privilegier, med de fordelene som umerkelig hører sammen med vår ”hvithet”.

Det er utviklet mye god pedagogikk for å øke sensitiviteten for rasisme/hvithet, så de av dere som er interessert i å ta tak i denne problematikken kan heldigvis hente hjelp og støtte utenfor egne rekker når det trengs.

Oppsummere

Jeg har i dette foredraget gitt et riss fra kvinnesakens historie for å sette

”Utstillingsvinduet” inn i den bredere tradisjonen det hører hjemme i, og jeg har fortalt om forskningprosjektet FEMCIT om kvinnebevegelsens betydning for medborgerskap i et multikulturelt Europa. Så har jeg snakket om ulike og skiftende argumenter – demokrati, ressurser, interesser, internasjonale traktater og de nye mer komplekse forståelsene av kjønn og diskrimineringsgrunnlag. Jeg har kommentert forskjellige virkemidler for å øke

kvinnerns politiske deltakelse, vist til tre ulike medborgerskapsmodeller. Modellene viser til ulike forståelser av sentrale begreper som likhet, kjønn og representasjon – og hvordan ulike forståelser påvirker mulighetene for å innføre kjønnskvolter. Den nordiske skrittvisen modellen for kvinnerepresentasjon ble sammenlignet med den nye snarveimodellen. Tilslutt kommenterte jeg noen problemer tilknyttet minoritetskvinners politiske deltakelse, og la vekt på at majoritetsbefolkningen bør ta strukturell rasisme og hvithet som privilegium på alvor.

La meg helt til slutt reise noen spørsmål:

Har den skrittvisen integreringen av kvinner i Nordisk politikk bidratt til en overdrevet tilpasning og assimilering av kvinner?

Har likestillingspolitikken blitt avpolitisert sammenlignet med 1970-tallet?

Er likestillingspolitikken mer preget av frykt for konflikter og utbredt søken etter enighet enn andre politikkområder – og er det i tilfelle fordi vi er så opptatt av kjønnsarmoni i privatsfæren?

Hvilken betydning har forventningen om enighet når det gjelder likestillingspolitiske tiltak i forhold til utvikling av nye, sprekere og kontroversielle tiltak som kanskje kan mobilisere mer og skape mer engasjement?

Hvilken betydning har det nye fokuset på menn og på kjønnsnøytrale ordninger i forhold til likestillingsapparatens evne og vilje til å lytte til kvinneorganisasjonenes krav?

Hvilken betydning får mangfoldige eller likestillingsambisjoner på flere områder – med ett felles diskrimineringsapparat - for ivaretagelse av kvinners interesser og for kommunale tiltak?

Lykke til!

Referanser

- Ås, Berit, W. Håland, E. Helsing, D. Johansen, H. Henriksen, A. Stensland og A. L. Refsum
1971. *Kvinnens lille røde*. Oslo: Gyldendal.
- Dahlerup, Drude 2006. *Women, Quotas and Politics*. London & New York: Routledge.
- Det Norske Arbeiderpartis komité til å utrede spørsmålet om kvinnens stilling i samfunnet 1965.
Kvinnens plass er - hvor? Oslo: Tiden norsk forlag.
- Beck, Ullrich og Elisabeth Beck-Gernsheim.1995. *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, Pierre.2000. *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax.
- Brantenberg, Gerd.1977. *Egalias døtre*. Oslo: Aschehoug.
- Giddens, Anthony.1992. *The Transformation of Intimacy*. Oxford: Policy Press.
- Jungschleger, Ineke.1987. *Bluestockings in mothballs*. Amsterdam: International Archives for the Women's Movement.
- Lessing, Doris.2003. *Den gylne notatbok* . Oslo: Pax.
- Linder, Doris.2001. "Equality For Women. The Contribution of Scandinavian Women at the United Nations, 1946-66". *Scandinavian Studies*. vol. 73 nr.2
- Lister, Ruth. 2006. Inclusive citizenship, recognition and participation. Upublisert.
- Lønnå, Elisabeth.1996. *Stolthet og kvinnekamp. Norsk kvinnesaksforenings historie fra 1913*. Oslo: Gyldendal.
- Means, Ingunn Norderval.1973. *Kvinner i norsk politikk*. Oslo: Cappelen.
- Nagel, Anne-Hilde.1995. "Politiseringen av kjønn: Et historisk perspektiv." *Kjønn og politikk*, red Raaum, Nina C. Oslo: TANO.
- Offen, Karen.1992. "Defining feminism: a comparative historical approach." *Beyond Equality and Difference*, red Bock, Gisela and Susan James. London: Routledge.
- Rupp, Leila J.1994. "Constructing Internationalism: The Case of Transnational Women's Organizations, 1888-1945". *American Historical Review*.
- Selid, Betty.1968. *Kvinner i yrke, hjem og samfunn*. Oslo: Fabritius.
- Siim, Birte. 2006. Ethnic Minority Women in Denmark. Upublisert.
- Siim, Birte.2005. *Medborgerskabets udfordringer - etniske minoritetskvindes politiske myndiggørelse*. Århus: Magtudredningen, Institut for Statskundskab.
- Skjeie, Hege og Mari Teigen.2003. *Menn imellom*. Oslo: Gyldendal.
- Therborn, Göran.2004. *Between Sex and Power. Family in the world, 1900-2000*. London and New York: Routledge.
- Verloo, Mieke.2006. "Multiple Inequalities, Intersectionality and the European Union". *European Journal of Women's Studies*. vol. 13 nr.3
- Wiestad, Else.1994. *De store hundreårsbølgene. Kjønnssrolledebatten gjennom 300 år*. Oslo: Emilia.
- Wiig, Birgit.1984. *Kvinner selv. Den skjulte norgeshistorien fra vår nære fortid*. Oslo: Cappelen.
- Ås, Berit, W. Håland, E. Helsing, D. Johansen, H. Henriksen, A. Stensland og A. L. Refsum
1971. *Kvinnens lille røde*. Oslo: Gyldendal.